

Prof. dr. Hamza Karčić
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Sciences
hamza.karcic@fpn.unsa.ba

UDK 328.184

Izvorni naučni rad

**AMERIČKI KONGRESMEN I SRPSKI LOBI U SAD-u:
SLUČAJ DANA BURTONA, 1992–1995.**

**A US CONGRESSMAN AND SERBIAN LOBBY IN THE USA
THE BURTON CASE, 1992-1995**

Sažetak

Cilj ovog članka je analizirati ulogu i stavove kongresmena Dana Burtona prema BiH u periodu od 1992. do 1995. Na osnovu arhive republikanskog kongresmena iz savezne države Indiana, ovaj rad će ponuditi analizu djelovanja Burtona s ciljem oblikovanja američke politike prema BiH. Burton se protivio američkom angažmanu i intervenciji u BiH, a stavovi koje je zastupao bili su refleksija stavova srpske dijaspore u SAD-u. Iako u konačnici neuspješni, Burtonovi napori ranih 1990-ih nude jasniju sliku o tome kako su djelovali protivnici američke intervencije u BiH.

Ključne riječi: Dan Burton, Kongres, BiH, SAD, Balkan

Summary

The aim of this paper is to analyze the foreign policy activism of former Republican Congressman Dan Burton during the 1992–1995 war in Bosnia. Based on Burton's newly accessible congressional papers, this article traces the Indiana Republican's efforts to influence US policy towards Bosnia. Opposed to any US involvement in Bosnia, Burton's views reflected the Serbian-American diaspora's policy positions on Bosnia. Though ultimately unsuccessful, Burton's efforts in the early 1990s provide a glimpse into how opponents of American intervention in Bosnia operated.

Keywords: Dan Burton, Congress, Bosnia, US, Balkans

U toku agresije na Bosnu i Hercegovinu od 1992. do 1995. vrlo važna bitka odvijala se sedam i po hiljada kilometara daleko na drugoj obali Atlantskog okeana. Ova bitka bila je politička u Washingtonu između zagovornika američke intervencije u BiH i njihovih neistomišljenika. U američkom Kongresu na Capitol Hillu ove razlike došle su do punog izražaja. Senatori Bob Dole i Joseph Lieberman istakli su se kao predvodnici probosanske struje čije je djelovanje tokom 1990-ih zabilježeno i u medijima i u naučnim radovima. U Predstavničkom domu Frank McCloskey pokazao se kao vrlo agilan zagovornik ukidanja embarga i pružanja snažnije američke podrške RBiH. Brojni senatori i kongresmeni različitih stepena aktivizma podržali su djelovanje ovih američkih zakonodavaca. Sam Richard Holbrooke je zabilježio u svojim memoarima da je tokom posjete francuskog predsjednika Jacquesa Chiraca Washingtonu u junu 1995. Clinton „poslao Chiraca na Capitol Hill da posjeti vođu većine u Senatu Boba Dolea i spikera Newta Gingricha u nadi da će on (Chirac) moći ubijediti republikanske lidere da podrže politiku (Clintonove) administracije prema Bosni.“¹ Bivši američki diplomata je također zabilježio da je djelovanje senatora Liebermana, Dolea i Joea Bidena s ciljem jednostranog ukidanja embarga BiH dovelo do nekih od „najmotivnijih i žestokih poteškoća Clintonove administracije“.² Ova zapažanja arhitekta Dejtonskog mirovnog sporazuma, inače poznatog po ličnoj promociji, predstavljaju kompliment predvodnicima probosanske struje na Capitol Hillu. S druge strane bili su američki zakonodavci koji su se protivili angažmanu SAD-a u BiH. Razlozi protivljenja američkoj intervenciji u BiH varirali su od ličnih do stavova da rat na Balkanu ne predstavlja prijetnju američkoj sigurnosti i ne ugrožava strateške interese SAD-a. Među najzanimljivijim u ovoj kategoriji je bivša kongresmenka srpskog porijekla Helen Delich Bentley.³ Kongresmen Dan Burton (r. 1938), republikanac iz savezne države Indiana koji je služio u Kongresu od 1983. do 2013, pripadao je ovoj kategoriji. Nije poznato da je bio lično vezan za Balkan kao Bentley, ali je održavao kontakte sa srpskom dijasporom. Bentley i Burton nisu bili poznati kao Dole i Lieberman niti su njihovi stavovi i naponi odnijeli prevagu 1990-ih u formulisanju američke politike prema BiH. Ipak, važno je analizirati njihove stavove i djelovanje u periodu agresije na BiH.

Republikanska stranka, kojoj je Burton pripadao početkom 1990-ih, o pitanju uloge SAD-a u svijetu imala je različite struje: od protivnika intervencija koji su zagovarali povlačenje od globalne obaveze (poput Pata Buchanana),

¹ Richard Holbrooke, *To End a War* (New York: The Modern Library, 1998), 67.

² *Ibid.*, 30–31.

³ Hamza Karčić, „Balkans in Maryland’s 2nd Congressional District: Helen Delich Bentley and the War in Bosnia”, *Croatian Political Science Review*, Vol. 50, No. 5, 2013, pp. 99–113.

nacionalista okrenutih unutrašnjim pitanjima do realista spremnih djelovati jedino kada je američki nacionalni interes u pitanju. Upravo su neki od ključnih zvaničnika Bushove administracije imali pogled na svijet oblikovan realizmom.⁴ Izjava državnog sekretara Jamesa Bakera da u BiH „nemamo svog psa za utrku“ („We do not have a dog in this fight“) postala je simbol odnosa Bushovih realista prema ratu u BiH. Za razliku od Bakera i izvršne vlasti 1992, vodeći republikanski senator Bob Dole je od početka zagovarao snažniju američku podršku BiH. Burton kao kongresmen nije pripadao političkom vrhu odlučivanja niti je zabilježeno da je jasno pripadao nekoj od ovih struja unutar stranke. Da su Dole i Burton pripadali istoj stranci, a zastupali dijametralno različite politike prema BiH, pokazatelj je ne samo raznolikosti unutar američkih stranaka već i podjela unutar Washingtona kada je u pitanju američki odgovor na rat u BiH.

Ovaj članak ima za cilj analizirati i našoj javnosti predstaviti djelovanje kongresmena Dana Burtona prema BiH tokom agresije. Široj javnosti ovo ime nije nužno poznato, ali je značajno zbog stavova koje je kongresmen Burton imao u toku rata. Posebno je značajno to što je Burton održavao kontakte sa srpskom dijasporom u SAD-u, prvenstveno sa predsjednikom Srpskog kongresa ujedinjena Michaelom Djordjevichem. Pitanja na koja će ovaj rad pokušati ponuditi odgovore su: Kakve je stavove Burton imao prema agresiji na BiH? Kakve je kontakte imao sa srpskom dijasporom u SAD-u? Da li je i u kojoj mjeri djelovanje Burtona imalo uticaja na američku politiku?

Uloga kongresmena Burtona prema BiH 1990-ih nije dovoljno istražena. Burton nije pripadao kategoriji poznatih američkih zakonodavaca čije javne nastupe bilježe vodeći mediji. Međutim, njegovo ime je poznato u kontekstu američkih kongresmena s interesovanjem za Balkan. Slučaj kongresmena Burtona je posebno zanimljiv jer je tokom agresije na BiH nastupao stavovima koji su bili u korist srpske strane. Pristup arhivi bivšeg kongresmena Burtona to sad omogućava.

Ovaj rad je sačinjen na osnovu primarne i sekundarne građe. Arhiva bivšeg kongresmena Burtona pod nazivom „Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012“ nalazi se na Univerzitetu Indiana Bloomington u SAD-u.⁵ Ljubaznošću uposlenika ove biblioteke moguće je pristupiti dostupnoj arhivi ovog bivšeg člana Kongresa. Dokumente o stavovima ovog kongresmena

⁴ Colin Dueck, *Hard Line: The Republican Party and U.S. Foreign Policy since World War II* (New Jersey: Princeton University Press, 2010), 232–233.

⁵ Ovom prilikom zahvaljujem susretljivom osoblju biblioteke Univerziteta Indiana Bloomington, a posebno gđi Sari Stefani.

prema BiH nalazimo u Boxu 4, Boxu 9 i Boxu 11. Druga arhiva koja je korištena je arhiva Michaela Djordjevicha na Hoover Institutionu u Kaliforniji. Ovu arhivu je Djordjevich u junu 2018. ustupio biblioteci Hoover Institutiona.⁶ Koliko je poznato autoru ovih redova, ovo je prvi put da se ima uvid u korespondenciju značajnih aktera srpske dijaspore u SAD-u i kongresmena Burtona. Treća arhiva je arhiva Kongresa SAD-a koja nudi uvid u prijedloge zakona i legislativnih inicijativa, kao i načine glasanja. Pored primarnih izvora, rad će biti zasnovan i na medijskom izvještavaju o djelovanju kongresmena Burtona.

Teoretski okvir

Studije o američkoj politici prema BiH tokom perioda 1992–1995. u najvećoj mjeri su se fokusirale na Clintonovu administraciju, dok je uloga Kongresa u oblikovanju ove politike bila manje izučena. U postojećoj literaturi je uloga Kongresa u oblikovanju američke politike prema BiH u najvećoj mjeri ostala nedovoljno istražena.⁷

Ovaj rad je zasnovan na teoretskom okviru o djelovanju kongresmena u američkoj vanjskoj politici koji su ponudili Ralph G. Carter i James M. Scott. Prema ovim autorima, kongresni vanjskopolitički poduzetnici su oni članovi Kongresa SAD-a koji „nisu zadovoljni aktuelnom politikom administracije (ili su nezadovoljni zbog odsustva politike) te koji nastoje da ostvare vlastite vanjskopolitičke ciljeve.“⁸ Carter i Scott naglašavaju da za razumijevanje djelovanja kongresnih aktera u vanjskoj politici nije dovoljno samo proučavati formalne legislativne prijedloge i način glasanja o vanjskopolitičkim prijedlozima. Ovi autori smatraju da je neophodno

⁶ Maciej Siekierski, “A Decade Of Illusions: Miroslav Michael Djordjevich’s Papers On The Disintegration Of Yugoslavia Donated To Hoover”, June 19, 2018, <https://www.hoover.org/news/decade-illusions-miroslav-michael-djordjevichs-papers-disintegration-yugoslavia-donated-hoover> (pristupljeno 15. septembra 2020). Na osnovu kataloga može se utvrditi da je arhiva Michaela Djordjevicha obimna. Dokumenti citirani u ovom radu su oni kojima je autor imao pristup prije početka širenja pandemije COVID-19, početkom marta 2020. Vjerovatno arhiva sadrži dodatne dokumente ili prepisku Djordjevicha i kongresmena Burtona, ali je pristup cjelokupnoj građi trenutno onemogućen.

⁷ David Halberstam, *War in a Time of Peace: Bush, Clinton and the Generals* (Scribner, 2001); Ivo H. Daalder, *Getting to Dayton: The Making of America’s Bosnia Policy* (Brookings Institution Press, 2000); Samantha Power, “A Problem From Hell”: *America and the Age of Genocide* (New York: Harper Perennial, 2002), Bob Woodward, *The Choice: How Bill Clinton Won* (New York: Simon & Schuster, 1996).

⁸ Ralph G. Carter and James M. Scott, *Choosing to Lead: Understanding Congressional Foreign Policy Entrepreneurship* (Durham: Duke University Press, 2009), 19.

analizirati nelegislativne načine djelovanja, kao što su oblikovanje debate o određenoj temi („issue framing“), oblikovanje agende ili prioriteta („agenda shaping“), održavanje stranih kontakata, te učešće na kongresnim saslušanjima o vanjskopolitičkim pitanjima. Proučavanje ovih različitih oblika uticaja na formulisanje i implementaciju američke vanjske politike može ponuditi potpuniju sliku o tome kako je došlo do promjene ili realizacije američke vanjske politike prema određenom pitanju. Koristeći uvide koje nude Carter i Scott, ovaj rad će analizirati ulogu Dana Burtona kao kongresnog vanjskopolitičkog poduzetnika. Kongresmen Burton je nastojao da utiče na formulisanje američke vanjske politike prema BiH tokom perioda 1992–1995. na način da je favorizovao političke stavove u korist srpske strane. O tome svjedoči arhiva ovog kongresmena uključujući korespondenciju s predstavnicima srpske dijaspore u SAD-u.

Djelovanje srpske dijaspore u SAD-u tokom rata u BiH bilo je predmet ozbiljnih studija na engleskom jeziku, ali ne i na našem. Ova dijaspora, kao i ostale, nije homogena i bez unutrašnjih rivalstava i sukoba. Ali u pogledu rata u BiH, srpska dijaspora – a posebno nekoliko njenih istaknutih članova – bila je aktivna u nastojanjima da američkim zvaničnicima i javnosti opravda politiku Slobodana Miloševića. Ta podrška Miloševiću bila je otvorena i javna počev od njegovog uspona krajem 1980-ih. Paul Hockenos primjećuje da je srpska dijaspora u SAD-u pružala podršku Miloševiću sve dok je provodio projekat „Velike Srbije“ te da su ga napustili samo zbog neuspjeha projekta u Hrvatskoj, BiH i na Kosovu.⁹ Amerikanci srpskog porijekla, etablirani u svojim oblastima i karijerama, pružili su podršku Miloševiću.¹⁰ Među najistaknutijim članovima srpske dijaspore u SAD-u početkom 1990-ih, koji su formirali lobi, bili su kongresmenka Helen Delich Bentley,¹¹ profesorica historije Radmila Milentijević, Robert Stone te poduzetnik Michael Djordjevich.¹²

Arhiva kongresmena Burtona ukazuje da je često komunicirao s Michaelom Djordjevichem. Rođen 1936. godine, Djordjevich je napustio Jugoslaviju 1956. Nastanio se u San Franciscu i slovi za jednog od najuspješnijih imigranata srpskog porijekla u SAD-u. Njegov emigrantski aktivizam zabilježen je i ranih 1960-ih. Tokom posjete Josipa Broza Tita SAD-u 1963.

⁹ Paul Hockenos, *Homeland Calling: Exile Patriotism and the Balkan Wars*, Ithaca & London: Cornell University Press, 2003, 108–109.

¹⁰ Hockenos, 110–111.

¹¹ Detaljnije o djelovanju kongresmenke Delich Bentley vidi: Hamza Karčić, “Balkans in Maryland’s 2nd Congressional District: Helen Delich Bentley and the War in Bosnia“, *Croatian Political Science Review*, Vol. 50 (5), 2013, 99–113.

¹² Hockenos, 128.

godine srpska antikomunistička dijaspora je organizovala proteste širom zemlje. Tada je mladi Djordjevich učestvovao u tom osporavanju Titove posjete.¹³ Nepune tri decenije kasnije Djordjevich se – na nešto višem nivou – aktivirao u cilju pružanja podrške politici Slobodana Miloševića. Ovo će činiti kao vođa Srpskog kongresa ujedinjenja (Serbian Unity Congress).¹⁴ Paul Hockenos je identifikovao aktivno lobiranje članova američkog Kongresa koji su ocijenjeni kao prosrpski kao jedan od ključnih pravaca djelovanja srpskog lobija u SAD-u.¹⁵ S obzirom na arhivu kongresmena Burtona, to se upravo i dogodilo početkom i tokom 1990-ih.

Burtonovo djelovanje u Washingtonu 1992–1995.

Arhiva kongresmena Burtona ukazuje na to da je njegovo interesovanje za Jugoslaviju počelo prije agresije na BiH te da je favorizovao srpska politička stajališta. Šesnaestog oktobra 1991. Burton je uputio pismo bivšem američkom državnom sekretaru Cyrusu Vanceu. Burton mu je čestitao na imenovanju za izaslanika UN-a za Jugoslaviju. Kongresmen Burton preporučio je Vanceu memorandum o jugoslavenskoj krizi koji je sačinio Srpski kongres ujedinjenja te piše da informacije sadržane u istom predstavljaju „odličan okvir za promatranje situacije u Jugoslaviji.“¹⁶

Očigledno je da je isti memorandum Burton poslao i u State Department ranije. U arhivi se nalazi i pismo iz State Departmenta kongresmenu u kojem kurtoazno zahvaljuju što je Burton u augustu te godine poslao memorandum Srpskom kongresu ujedinjenja. U pismu koje potpisuje pomoćnica državnog sekretara za zakonodavne poslove Janet G. Mullins 7. oktobra 1991. kurtoazno stoji da je memorandum proslijeđen odgovarajućim zvaničnicima ali i Burtonu šalju kopiju govora Jamesa Bakera pred UN-om u kojem je iznio stav o „sve većoj odgovornosti vlada Srbije i Jugoslavenske savezne vojske“ u pogoršanju situacije u toj zemlji.¹⁷ Ova korespondencija ukazuje da je Djordjevich preko Burtona nastojao Bushovoj administraciji predstaviti svoje viđenje situacije.

¹³ Hockenos, 120, 133–134.

¹⁴ Hockenos, 136–137.

¹⁵ Hockenos, 145.

¹⁶ Pismo Dana Burtona Cyrusu Vanceu, Box 11 Yugoslavia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

¹⁷ Pismo Janet G. Mullins Danu Burtonu, 7. oktobar 1991, Box 11 Yugoslavia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

U jednoj izjavi u Kongresu (Extension of Remarks) 12. novembra 1991. Burton ističe da se prethodno obratio Srpskom kongresu ujedinjenja (Serbian Unity Congress) u Chicagu te da je razgovarao sa pripadnicima američko-srpske zajednice. Oni su mu skrenuli pažnju na pitanje sigurnosti Srba koji žive u Hrvatskoj. Burton je stava da, ako Hrvati imaju pravo na samoopredjeljenje i da napuste Jugoslaviju, to znači i da Srbi u Hrvatskoj imaju pravo na samoopredjeljenje i da ostanu u Jugoslaviji. Na kraju izjave Burton je naveo da u kongresnu arhivu (record) uvrštava pismo predsjednika Srpskog kongresa ujedinjenja Michaela Djordjevicha državnom sekretaru Jamesu Bakeru kao i otvorno pismo njegovom zamjeniku Lawrenceu Eagleburgeru koje potpisuju članovi srpsko-američke zajednice.¹⁸

U arhivi kongresmena Burtona nalazi se i zanimljivo pismo iz 1991. Naime, u novembru te godine je deset članova Predstavničkog doma američkog Kongresa uputilo pismo Jamesu Bakeru u kojem traže da se američko priznanje *Legion of Merit*, koje je predsjednik Harry Truman dodijelio Draži Mihailoviću, preda Nacionalnom komitetu američkih avijatičara koje je spasio Draža Mihailović (The National Committee of American Airmen Rescued by General Mihailovich). Među potpisnicima ovog pisma je i kongresmen Burton. Potpisnici pisma ukazuju na to da je spomenuta organizacija najviše odana Draži Mihailoviću te je on „univerzalno priznat kao odani saveznik Sjedinjenih Država u toku Drugog svjetskog rata.“ Kongresmeni na kraju pisma ističu spremnost da lično uruče orden spomenutoj organizaciji ili da pomognu u tom procesu.¹⁹ Ovo pismo je u skladu sa narativnom srpsko-američke zajednice da je Draža Mihailović bio američki saveznik. Ta tvrdnja bila je potencirana tokom 1990-ih te se često primjećuje u nastupima i korespondenciji članova srpske dijaspore sa američkim zvaničnicima. Iz arhive kongresmena Burtona je uočljivo da je bio u neposrednom kontaktu sa predsjednikom Srpskog kongresa ujedinjenja Michaelom Djordjevichem. Oslovljavanje kongresmena Burtona sa „Dear Dan“ umjesto formalnog „Dear Representative Burton“ ukazuje na određeni stepen poznanstva. Osmog maja 1992. Djordjevic je na memorandumu firme Capital Guaranty Corporation uputio pismo Burtonu u kojem kritikuje State Department i odnos prema Jugoslaviji. Djordjevich piše da bi bilo dobro da kongresmen Lee Hamilton organizuje saslušanje (hearing) u Kongresu o

¹⁸ Congressional Record, Extension of Remarks, 12 November 1991, Box 11 Yugoslavia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

¹⁹ Pismo kongresmena državnom sekretaru SAD-a Jamesu A. Bakeru III, Box 11 Yugoslavia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

američkoj politici prema Jugoslaviji. „Javite mi, molim Vas, kako on reaguje na ovu ideju“, piše Djordjevich Burtonu, te dodaje da u prilogu šalje materijale koje Burton može proslijediti Hamiltonu.²⁰ Lee Hamilton, demokrata iz savezne države Indiana i uticajni kongresmen o pitanjima vanjske politike, benefitirao je od novčanih donacija srpske dijaspore za izborne kampanje tokom ranih 1990-ih.²¹

Narednog mjeseca, juna 1992, Djordjevich šalje pismo Burtonu, ali ovog puta na memorandumu Srpskog kongresa ujedinjenja. Djordjevich se žali na senatora Lugara (Richard Lugar, republikanac iz Indiane) i njegove nedavne izjave. „...Kao što znate, lično sam razgovarao s njim prošle godine, a njegov ured periodično informisao. On je izgleda svjesno odlučio da ignoriše istinu i da predstavi jednostrani sažetak trenutne krize okrivljujući jednu stranu. Istovremeno, saslušanja Bidenovog potkomiteta su intelektualno neiskrena i površna. Kolektivno neznanje (ignorance) senatora 'eksperata' je zastrašujuće“, piše Djordjevich. Na kraju pisma ističe da u prilogu dostavlja plaćeni oglas u *The New York Times* dodajući: „Mi, američki Srbi, smatramo se oštećenim...“²² U arhivi je dostupan spomenuti oglas objavljen 12. juna 1992, a naslov je „America's Betrayal of Serbia: Fifty Years Later, Is Hitler Winning? („Američka izdaja Srbije: Pedeset godina kasnije, da li Hitler pobjeđuje?“) U oglasu koji potpisuje Serbian Unity Congress okrivljuje se Njemačka za raspad Jugoslavije te naglašava da je 1992. „tri miliona kršćanskih Srba ustalo da se odupre još jednoj hrvatskoj i muslimanskoj dominaciji – trećem pokušaju genocida nad Srbima u ovom vijeku.“ Pored navedenog naslova oglasa, drugi istaknuti dio oglasa je pred kraj stranice te glasi: „Help Save the Serbs! Help Save the Peace!“ („Pomozite spasiti Srbe! Pomozite spasiti mir!“)²³

Korespondencija Djordjevicha i Burtona nastavlja se i 3. septembra 1992. Dva mjeseca prije predsjedničkih i izbora za Kongres Djordjevich informiše Burtona da će donirati uz izvorni iznos i dodatnih 1000 USD za reizbornu

²⁰ Pismo Michaela Djordjevicha Danu Burtonu, Box 11 Yugoslavia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

²¹ Hockenos, 145–146.

²² Pismo Michaela Djordjevicha Danu Burtonu, 12. juni 1992, Box 11 Yugoslavia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

²³ Oglas u *The New York Timesu* 12. juna 1992, Box 11 Yugoslavia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

kampanju.²⁴ „Amerikancima trebaju ljudi poput vas u Kongresu“, piše Djordjevich. Nakon izraza ljubaznosti i podrške Djordjevich piše: „Zamoliti ću Vas za uslugu. U prilogu je pismo za Leeja Hamiltona. Za mene i srpsku zajednicu je važno da dobijemo direktne odgovore na pitanja. Cijenio bih ako bi ga Vi lično zamolili da odgovori. Najmanje milion i po Amerikanaca srpskog porijekla živi u ključnim (za izbore) državama poput Illinois-a, Ohioa, Pennsylvanije i Kalifornije. Oni ne znaju kako da glasaju na predsjedničkim izborima u novembru. Njihove percepcije o tome kako kandidati vide situaciju u Jugoslaviji oblikovat će njihov način glasanja.“²⁵

Pismo upućeno Burtonu je na memorandumu Srpskog kongresa ujedinjenja. Pismo Hamiltonu u prilogu o kojem piše Djordjevich je na memorandumu Capital Guaranty Corporation – firme na čijem je čelu bio Djordjevich. U tom pismu Djordjevich hvali kongresmena Hamiltona kao jednog od vodećih lidera u Kongresu u oblasti vanjske politike. „Uvijek ste me impresionirali kao jedan od obrazovanih, pronicljivih i mudrih kongresnih lidera u vanjskoj politici. U Clintonovoj administraciji možda ćete postati državni sekretar – zaslužen – i stoga su Vaša mišljenja o ovim pitanjima važna“, piše Djordjevich, pri čemu se vidi da je po formulaciji pisma bliži Burtonu te da preko Burtona nastoji ostvariti kontakt sa daleko uticajnijim Hamiltonom. Djordjevich postavlja nekoliko pitanja Hamiltonu, ali je suština pitanje američkog priznanja država nastalih raspadom Jugoslavije. „Evropska zajednica vođena Njemačkom podijelila je Jugoslaviju i to je činjenica. Ovo je bilo jasno kršenje Helsinške povelje. Da li smatrate da su SAD napravile grešku ne štiteći principe Povelje i moralni autoritet koji je prenesen na našu zemlju?“²⁶ Indikativno je da Djordjevich u pismu Burtonu u kojem ga informiše o donaciji odmah traži i uslugu.

Arhiva kongresmena Burtona ne sadrži korespondenciju za period od oktobra 1992. do juna 1994. Ovo ne znači da Burton nije bio tada aktivan po pitanju BiH, već samo da se u arhivi ne može naći pisani trag. Za cijelu 1994. postoji samo jedno pismo. Djordjevich je 22. juna 1994. uputio popratno pismo Burtonu uz knjigu za koju piše da je referentna za situaciju u Jugoslaviji. Iz pisma nije poznato o kojoj je knjizi riječ, ali je indikativno da Djordjevich smatra da je ta knjiga dobar izvor koja nudi „drugu stranu priče“

²⁴ Iz formulacije rečenice proizlazi da nešto nije bilo uredno s prvobitnom uplatom, tako da je ovo pojašnjenje da je uspjela ta uplata.

²⁵ Pismo Michaela Djordjevicha Danu Burtonu, 3. septembar 1992, Michael Djordjevich papers, Box 4, Folder 2, Hoover Institution Archives.

²⁶ Pismo Michaela Djordjevicha Leeju Hamiltonu, 3. septembar 1992, Michael Djordjevich papers, Box 4, Folder 2, Hoover Institution Archives.

zasnovanu na činjenicama.²⁷“ Publikacija nosi naslov *The Violent Dissolution of Yugoslavia: Truth and Deceit 1991-1994 (Nasilni raspad Jugoslavije: Istina i prevare 1991–1994)*. Podnaslov glasi *One Hundred Irrefutable Facts (Stotinu nepobitnih činjenica)*. Riječ je o propagandnoj publikaciji na skoro 50 stranica, a iza ove publikacije stoji North American News Analysis Group u San Franciscu. Cijena publikacije je tadašnjih 5 USD.²⁸

Iz 1995. godine je sačuvano nekoliko pisama. Djordjevich je 7. juna 1995. Burtonu prosljedio pitanja za očekivano saslušanje (hearing) u Kongresu o BiH. Ta ista pitanja je prethodnog dana poslao službeniku Komiteta za međunarodne odnose Predstavničkog doma, pri čemu je istakao da nije vrijedno održati saslušanje o Bosni ako se ova pitanja ne postave. U popratnoj poruci Burtonu poslanoj faksom Djordjevich je napisao da bi cijenio ukoliko bi Burton prisustvovao tom saslušanju, te listu pitanja distribuirao članovima Komiteta. Niz je konstatacija i pitanja na četiri stranice. Neka od tih su: „Znamo da kršćani Hrvati i Srbi mrze da žive u državi u kojoj vladaju muslimani... Zar nije bolje dozvoliti Srbima i Hrvatima da idu svojim putem?... Da li je tačno da bosanski Srbi nije konsultovani prilikom formulisanja plana Kontakt-grupe i, ako da, zašto nisu?... Ako prisilimo Srbe u Hrvatskoj – tzv. 'krajinske Srbe' – da ostanu i žive u Hrvatskoj, zar na taj način ne uspostavljamo presedan za Albance na Kosovu i u Makedoniji?... Zar se ne slažete da bi odstupanje od okrivljavanja Srba za sva zlodjela u bivšoj Jugoslaviji pomoglo uspostavi mira?... Predsjednik Carter je sukob u Bosni opisao kao građanski rat. Ali State Department i dalje to naziva srpskom agresijom. Kako bi Vi, g. sekretaru, to opisali?“²⁹

Sedmog jula 1995. Burton je uputio pismo državnom sekretaru SAD-a Warrenu Christopheru. Kongresmen Burton piše da je nedavno imao susret sa američko-srpskim poduzetnikom Michaelom Djordjevichem koji mu je učinio dostupnim izvještaj o tome da je 158 srpskih civila zatočeno u Tarčinu. Burton potom navodi stav iznesen u izvještaju da su „muslimanske i

²⁷ Pismo Michaela Djordjevicha Danu Burtonu, 22. juni 1994, Box 9 Serbia – Serb Event, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

²⁸ *The Violent Dissolution of Yugoslavia: Truth and Deceit 1991-1994: One Hundred Irrefutable Facts*, Box 9 Serbia – Serb Event, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

²⁹ Faks Michaela Djordjevicha Danu Burtonu, 7. juni 1995, Box 4 Bosnia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

hrvatske snage“ ubrzo nakon početka rata u BiH počele zatvarati Srbe u zatočeničke kampove. Burton podsjeća Christophera da je oslobađanje zatvorenika predviđeno Londonskom konferencijom iz 1992, ali da „muslimanske snage i dalje drže zatočenim ovih 158 Srba.“ Burton dalje piše da, „ukoliko su ove informacije u izvještaju tačne, želim ohrabriti naš State Department da poduzme napore da se ovi Srbi puste na slobodu... Vjerujem da je obaveza SAD-a da istraži sve navode o kršenju ljudskih prava bez obzira na to ko ih je počinio.“³⁰ U pismu nije navedeno ko je sačinio spomenuti izvještaj.

Iz ureda Djordjevicha je 10. jula 1995. uredu kongresmena Burtona faksom poslan dokument na tri stranice o opcijama za politiku SAD-a prema BiH. Popratno pismo potpisuje predsjednik Byzantine American Alliance, koja, kako se ističe, predstavlja Amerikance iz armenske, grčke, ruske i srpske zajednice. Dokument u prilogu je stav ove alijanse te njihovo viđenje situacije u BiH. Poruka iz ureda Djordjevicha kongresmenu Burtonu je da bi bilo dobro da kongresmen ovo proslijedi čelniku Komiteta za međunarodne odnose Predstavničkog doma Benjaminu Gilmanu i da on to pročita prije odlaska u Bijelu kuću tog dana. U ovom dokumentu stoji da treba saznati „šta bosanski Srbi precizno žele i zašto se tako očajno i odlučno bore za svoje ciljeve uprkos protivljenju cijelog svijeta... Odgovor na pitanje šta Srbi žele je jednostavan... oni imaju pravo na 64% teritorije Bosne i Hercegovine od kada je uspostavljena Jugoslavija 1918. Nakon raspada Jugoslavije Srbi nisu htjeli da žive (i neće živjeti) pod muslimanskom vlašću; oni također ne žele preuzeti ili živjeti na muslimanskoj teritoriji... Sada je pitanje zašto želimo da bombardovanjem prisilimo Srbe da žive pod muslimanskom upravom...“ U dokumentu se govori o „građanskom i religijskom ratu“ te se konstatuje da su američki mediji bili pristrasni prema muslimanima u BiH. Za situaciju u BiH „...podjednako su krivi muslimani i Zapad...“³¹ Čelnik Komiteta o kojem je riječ – Benjamin Gilman, republikanski kongresmen iz New York-a – podržavao je ukidanje embarga BiH. Ovo je očigledno bio pokušaj da se kongresmenu Gilmanu predstavi „druga strana priče“. Početkom sljedećeg mjeseca, 4. augusta 1995. godine, Burton je uputio pismo državnom sekretaru SAD-a Warrenu Christopheru. Burton podsjeća Christophera da je ranije, tačnije 7. jula, državnom sekretaru proslijedio

³⁰ Pismo Dana Burtona Warrenu Christopheru, 7. juli 1995, Box 4 Bosnia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

³¹ Pismo iz ureda Michaela Djordjevicha uredu Dana Burtona, 10. juli 1995, Box 4 Bosnia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

informacije Djordjevicha da je u Tarčinu 158 srpskih civila u zatočeništvu.³² Zanimljivo je da kongresmen Burton ovo pismo šalje mjesec dana nakon genocida nad Bošnjacima u Srebrenici i okolici te da ni na jedan način ne spominje najveći zločin od početka agresije. Ovo se može protumačiti i kao pokušaj skretanja pažnje američkih zvaničnika sa Srebrenice.

Na pisma Burtona je početkom oktobra stigao odgovor iz State Departmenta. Pomoćnica državnog sekretara za zakonodavna pitanja (uključujući kontakte sa Kongresom) Wendy R. Sherman je 2. oktobra 1995. obavijestila Burtona da su zabrinuti tim informacijama te da službenici Američke ambasade (u Sarajevu) istražuju ove, ali i druge slične slučajeve. Shermanova piše da su „humanitarni radnici koji su posjetili Tarčin stava da, iako je to neprihvatljiv zatočenički objekat, zatočenici imaju hranu, odjeću i prilično su dobrog zdravlja.“ Ova zvaničnica State Departmenta također piše da bosanska vlada zatočenike u Tarčinu „ne smatra ratnim zarobljenicima prema definiciji Bečke konvencije. Ove pojedince bosanske vlasti terete za krivična djela i to je razlog zbog čega nisu bili predmet razmjena ratnih zarobljenika.“³³

Protivljenje razmještaju američkih snaga u BiH

Nakon što je postignut Sporazum u Daytonu, a prije potpisivanja u Parizu, vođena je debata u Kongresu o slanju američkih trupa u BiH. Kritičar Clintonove politike prema BiH i vodeći republikanski senator Bob Dole podržao je slanje američkih trupa u cilju provedbe mirovnog sporazuma. Na taj način je senator Dole pokazao da će podržati Clintonovu odluku te da istu neće koristiti kao političko sredstvo u nadmetanju sa predsjednikom. Clintonu je bila važna podrška Kongresa i republikanaca kako bi slanje trupa imalo dvostranačku podršku, ali i kao osiguranje u slučaju da misija ne bude uspješna. S druge strane, Burton je citiran kako je rekao da je odluka (o slanju trupa) već donesena te da zvaničnici Clintonove administracije pokušavaju ubijediti Kongres u nešto što je već odlučeno.³⁴

³² Pismo Dana Burtona Warrenu Christopheru, 4. august 1995, Box 4 Bosnia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

³³ Pismo Wendy R. Sherman Danu Burtonu, 2. oktobar 1995, Box 4 Bosnia, Dan Burton Congressional Papers, 1983-2012, Modern Political Papers Collection, Indiana University Libraries.

³⁴ Terry Atlas, “Republicans Lining Up for Bosnia Plan”, *Chicago Tribune*, 1 December 1995.

Tokom rasprave u Kongresu 30. oktobra 1995. Burton je rekao da slanje američkih trupa u BiH nije u interesu SAD-a. Podsjetio je na stradanje trupa u Bejrutu i Somaliji. „Nemojte slati naše trupe u opasnost. Bit će to tragična greška“, poručio je Burton.³⁵ Kongresmen se nastavio protiviti Clintonovoj odluci da razmjesti američke trupe u BiH. Tokom rasprave u Kongresu 29. novembra 1995. Burton je u nekoliko navrata podsjetio na stradanje američkih trupa u Somaliji 1993. i izrazio zabrinutost da se slično može ponoviti u BiH. Posebno je ukazao da bi 25 000 američkih trupa bilo razmješteno između Sarajeva i Tuzle te da je taj koridor samo 2,5 milje širok. „Ovo je recept za katastrofu“, rekao je Burton, dodajući da američke snage mogu biti ugrožene od „bosanskih Srba“ ili „moguće muslimanskih terorista iz Irana“. Napomenuo je da je „greška upasti u ovu kaljužu“. Termin „quagmire“ ili „kaljuža“ je najčešće korišten u kontekstu američke uloge u Vijetnamu, tako da je uočljivo da kongresmen Burton upravo koristi termin čija je prva asocijacija vojni poraz u dalekoj državi gdje američki nacionalni interes nije ugrožen. Burton je u svojim javljanjima kritikovao Clintona lično ali i njegovu administraciju naglasivši da je predsjednik napravio niz grešaka u vanjskoj politici. „Imamo Mogadišu i Somaliju i tragedije koje su se dogodile tamo, a sada planiramo da učinimo isto ili gore u Bosni? To nema smisla“, istakao je Burton. U nastavku diskusije Burton je pojasnio da će on podržati američke trupe kad budu poslone u BiH, ali da se ne slaže s tom odlukom predsjednika.³⁶ Iz ove diskusije kongresmena Burtona vidljivo je da se protivi Clintonovoj odluci te navodi primjere tragedije u Somaliji iz 1993. kao upozorenje na mogući razvoj događaja u BiH. I drugi republikanski kongresmeni su izrazili svoje protivljenje ovoj odluci iako je lider ove stranke Bob Dole ostavio po strani svoja neslaganja s Clintonom i podržao predsjednika u ovoj odluci.

Trinaestog decembra 1995. Burton je u Kongresu ponovio prethodno izrečene stavove. Ponovo je naveo primjere šta se dogodilo u Bejrutu i Somaliji. „Sada idemo u kaljužu veću od ove dvije prethodne vjerujući da ćemo riješiti tamošnje probleme. Nećemo riješiti te probleme. Godinu od danas mi ćemo se vjerovatno povući i rat će se nastaviti i ljudi će nastaviti da umiru, a mi ćemo izgubiti mnogo mladih ljudi i života bez potrebe“, zaključio je Burton.³⁷

³⁵ Sense of House Relating to Deployment of Armed Forces in Bosnia and Herzegovina, *Congressional Record*, Vol. 141, No. 169, House of Representatives - October 30, 1995.

³⁶ “Why We Should Not be in Bosnia,” *Congressional Record- House*, 29 November 1995, H13787-H13795.

³⁷ United States Troop Deployments in Bosnia, *Congressional Record*, Vol. 141, No. 198, House of Representatives - December 13, 1995.

Kongresmen Burton, koji se protivio Clintonovoj odluci o razmještanju američkih snaga u BiH koju je podržao i Dole, ostao je dosljedan. Tokom agresije na BiH protivio se svakom vidu američke intervencije. Razvoj događaja u BiH od 1996. je pokazao da su Burtonove procjene bile pogrešne. I nakon Daytona Burton je ostao žestok kritičar Clintona, ali i zbog drugih razloga. Godine 2012. godine je objavio da se više neće kandidovati nakon isteka mandata. Tada sedamdesettrogodišnji kongresmen je kao razlog naveo bolest u porodici.³⁸

Zaključak

U toku agresije na BiH kongresmen Dan Burton je pripadao kategoriji američkih zakonodavaca koji su se protivili učešću SAD-a u zaustavljanju agresije na ovu državu. Dok su mnogi poput senatora Boba Dolea i Josepha Liebermana kao i kongresmena Franka McCloskeyja aktivno i snažno podržavali američku intervenciju, Burton je zastupao stavove u korist srpske strane. Ovo potvrđuje uvid u dostupnu arhivsku građu ovog bivšeg kongresmena.

Na osnovu dosadašnje literature, a posebno onedavno dostupne arhive kongresmena Burtona, mogu se utvrditi pravci djelovanja ovog zakonodavca iz savezne države Indiana. Burton je imao komunikacija sa srpskom dijasporom, prvenstveno sa čelnikom Srpskog kongresa ujedinjenja Michaelom Djordjevichem. Nerijetko je Djordjevich kongresmenu Burtonu skretao pažnju na određena pitanja te mu u pismima predlagao koja pitanja da aktuelizira. Tokom agresije na BiH uočljivo je bilo da se Burton protivio američkoj intervenciji u BiH. Nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma bio je među glasnijim protivnicima razmještanja američkih trupa u BiH u cilju provedbe mirovnog sporazuma. Iako Burtonova zalaganja nisu usmjerila američku politiku prema njegovom željenom pravcu kao ni pravcu srpske dijaspore, važno je proučiti djelovanje ovih aktera iz 1990-ih. Analizom protivnika američke intervencije u BiH može se steći bolji uvid i imati jasnija slika o akterima i procesima koji su se odvijali u tom periodu na drugoj obali Atlantskog okeana.

³⁸ Aaron Blake, "Rep. Dan Burton, Republican from Indiana, to retire," *The Washington Post*, 31 January 2012.